

PRIMERJAVA DOKTORSKIH ŠTUDIJSKIH PROGRAMOV ARHITEKTURE OB PRENOVI LJUBLJANSKEGA PROGRAMA

Comparison of architecture doctorate course programmes following the reform of the programme in Ljubljana

UDK 378 (043.3) : 72
COBISS 1.04 strokovni znanstveni članek
prejeto 11.04.2006

izvleček

Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani je v zadnjih letih prenovila študij arhitekture na prvi in drugi bolonjski stopnji, pri čemer je sledila duhu generalizma evropske direktive za področje arhitekture. Spremembe načrtuje tudi na tretji stopnji. Nova formalna določila naj bi omogočila intenzivno mednarodno vpetost raziskovanja in izobraževanja ter boljše povezanost temeljnih in aplikativnih raziskav. Obenem pa je za kreativna iskanja poti k novemu znanju na najvišji ravni odličnosti v neki družbi bistvena ohranitev nujne stopnje avtonomije raziskovalnega dela. V razpravah o navedenih zahtevah se izpostavlja vprašanje primerljivosti študijskega programa doktorskega študija v širšem kulturnem okolju. Po čem so prepoznavni doktorski programi posameznih šol? Kaj jim je skupno? Izbor primerov izhaja iz kriterijev prepoznavnosti univerz in njihove intenzivne (raziskovalne) povezanosti s Fakulteto za arhitekturo Univerze v Ljubljani. Pričujoča primerjalna analiza izhaja iz veljavnih kriterijev za akreditacijo študijskih programov, preoblikovanih za področje arhitekture na obravnavni stopnji. V kakšni soodvisnosti so posamezne rešitve? Rezultati so neposredno uporabni kot eno od izhodišč za prenovo doktorskega študija arhitekture na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani. Posredno lahko služijo v razpravah ob prenovi študijskih programov vseh področij urejanja in oblikovanja prostora.

ključne besede:

arhitektura, izobraževanje, doktorat

abstract

The Faculty of architecture of the University of Ljubljana has in the last several years renewed its architectural course on the first and second Bologna level, whereby the general spirit of the European Union architects directive was followed. Changes are planned for the third level as well. The new formal stipulations should enable intensive international integration of research and education and improve the connections between basic and applied research. Simultaneously the preservation of a certain level of autonomy of research work is essential in any society for the creative quest for new knowledge and excellence. In discussions, concerning the stated demands, questions emerges about the comparability of the study programme of the doctorate course in the wider cultural environment: what distinguishes doctorate programmes of various schools, what do they have in common? The selection of cases stems from criteria about the identity of universities and their intensive (research) connections with the Faculty of architecture of the University of Ljubljana. The presented comparative analysis is founded on valid accreditation criteria for study programmes that have been transformed for the field of architecture at the set level. What are the interdependencies of particular solutions? The results can be directly used as starting points for the renewal of the doctorate course at the Faculty of architecture in Ljubljana. They can also be used indirectly in discussions about the renewal of study programmes in all fields of spatial management and design.

key words:

architecture, education, doctorate

Utemeljitev potrebe po prenovi doktorskega študija arhitekture v Ljubljani

Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani je v zadnjih letih prenovila študij arhitekture na prvi in drugi bolonjski stopnji, pri čemer je sledila evropski direktivi za področje arhitekture. Tako je izoblikovala generalistično usmerjeno enovito obliko študija, ki naj povezuje tradicijo šole z aktualnimi zahtevami kulturnega okolja na različnih ravneh. Vedno nove zahteve pa se pojavljajo tudi na tretji stopnji. Nova formalna določila naj bi omogočila boljše preglednost izobraževalnih sistemov, mobilnost in s tem mednarodno vpetost raziskovanja in izobraževanja. Potrebna je boljša povezanost temeljnih in aplikativnih raziskav. Obenem pa je za kreativna iskanja poti k novemu znanju na najvišji ravni odličnosti v neki družbi bistvena ohranitev nujne stopnje avtonomije raziskovalnega dela. Kako se sooča s prenovo na tretji bolonjski stopnji področje arhitekture, ki mora na prvih dveh stopnjah v prvi vrsti upoštevati duh direktive, torej uravnotežiti specializirana področja v pregledno ravnovesje, ki omogoča sintezno razmišljanje in prilagodljivost odgovornim nalogam, ki so v javnem interesu?

V postopku preнове študijskih programov je Fakulteta za arhitekturo skupaj z Univerzo v Ljubljani, ob podpori Ministrstva za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo ter Evropskega socialnega sklada organizirala že več posvetov, zadnjega 24. 5. 2006 na Univerzi v Ljubljani, z mednarodno udeležbo, za razpravo o primerljivosti doktorskega študija. Pričujoči pregled opredeljuje izhodišča in ključna vprašanja posveta. Izpostavlja pestrost rešitev kot prednost na področju arhitekture in izhodišče nadaljnjih prizadevanj v skladu s priporočili Evropske zveze univerz.

Za primerjalno analizo smo med številnimi univerzami, s

katerimi je Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani (UL-FA) v zadnjih petih letih posebej razvila formalno ali neformalno povezanost, izbrali šest institucij.

To so: Univerza Oxford Brookes (Oxford), Univerza G. d'Anunzio Chieti, s sedežem arhitekturnega študija v Pescari (Pescara), Tehniška univerza v Eindhovenu (Eindhoven), Politehnika v Milanu (Milano), Tehniška univerza v Gradcu (Gradec), ETSAB Politehnike v Barceloni (Barcelona). Odlikujejo se:

- v prepoznavnosti univerze/programa,
- v dosedanji intenzivnosti sodelovanja z UL-FA,
- v željah po nadaljnjem sodelovanju, ki se izkazuje (tudi) z odzivom na povabilo k omenjenemu posvetu.

Predstavljajo široko paleto kulturnih okolij v evropskem prostoru kot intenzivne akterke na svetovnem prizorišču.

Posebej velja omeniti sledeče:

- prepoznavnost univerz (tradicija: Oxford, prepoznavnost specializirane mreže: Eindhoven; pestrost ponudbe: Barcelona; programska usmeritev: Pescara; prepoznavnost povezanosti doktorskega študija: Barcelona, Pescara),
- dosedanje sodelovanje v oblikovanju in izvajanju podiplomskega študijskega programa (Pescara, Oxford),
- intenzivnost sodelovanja v okviru programa Socrates ter v aplikativnih projektih v zadnjih petih letih (Barcelona, Gradec),
- pripravljenost za sodelovanje ob procesu preнове doktorskega programa arhitekture v Ljubljani (vse navedene univerze).

Pričujoča primerjalna analiza izhaja iz veljavnih kriterijev za akreditacijo študijskih programov [Merila ..., 2006]:

- I primerljivost koncepta (cilji programa, razumevanje, uporaba znanja), formalne in vsebinske strukturiranosti,
- II možnosti dostopa in pogojev za vpis, trajanje, napredovanje, dokončanje študija, pridobljeni naslov;
- III primerljivost načinov in oblik študija; možnosti za vključevanje programa v mednarodno sodelovanje (mobilnost) in skupni evropski visokošolski prostor,
- IV razlike v potrebah in pogojih raziskovanja.

Navedeni kriteriji so preoblikovani z vidika posebnosti doktorskega študija v izobraževalnem sistemu in strnjeni v pet vsebinskih sklopov:

1. raven dostopnosti/odličnosti (> izobrazbena raven),
2. vsebinska usmeritev in strukturiranost (> izobrazbeni profil),
3. način financiranja,
4. organizacija in oblike študija (formalna strukturiranost; razmerje med organiziranimi in individualnimi oblikami ...),
5. motivi in možnosti sodelovanja.

Ad1. Raven dostopnosti/odličnosti (> izobrazbena raven):

I.: koncept (cilji ...) & II. pogoji za vpis, napredovanje, dokončanje;
kdo je mentor, recenzent ...

Ad2. Vsebinska usmeritev in strukturiranost (> izobrazbeni profil)

glede na IV: razlike v potrebah in pogojih raziskovanja

Ad3. Način financiranja

IV razlike v pogojih raziskovanja

Ad4. Organizacija in oblike študija

III primerljivost načinov in oblik študija

Ad5. Motivi in možnosti sodelovanja

III možnosti za vključevanje programa v mednarodno sodelovanje (mobilnost) in skupni evropski visokošolski prostor.

Raven dostopnosti/odličnosti (> izobrazbena raven)

V Dublinu določeni kazalci bolonjskih stopenj študija [A. Framework ..., 2005: 147–150] so določeni splošno – za vsa področja. Ne omejujejo se niti na akademsko niti na strokovno sfero. Na tretji stopnji naj bi študentje dosegli sledečo izobrazbeno raven:

- znanje in razumevanje: sistematično poznavanje področja raziskovanja in obvladovanje raziskovalnih metod na tem področju,
- uporaba znanja in razumevanja: sposobnost integralnega snovanja, oblikovanja, izvajanja in prilagajanja ključnih raziskovalnih procesov; ki polje znanja dopolnjuje z novimi spoznanji, te pa odlikuje nacionalna ali mednarodna objava v recenzirani publikaciji,
- sposobnost presoje: kritična analiza, vrednotenje in sinteza novih in kompleksnih idej,
- sposobnost sporazumevanja: z recenzenti/kritiki, z akademsko skupnostjo, s širšo družbo – o svojem področju,
- sposobnost posredovanja znanja: sposobnost promocije tehnološkega, družbenega ali kulturnega napredka v akademskih in strokovnih krogih.

Preverjanje stopnje možnosti in dejanskega doseganja navedenih kazalcev v arhitekturi se navedene univerze lotevajo na različne načine. Visoko je lahko določen minimum povprečja dosedanjega študija kandidatov (Oxford). Od preverjanja pripravljene programa in 'pismenosti' kandidatov za doktorski študij (Oxford, druge univerze, predvsem v primeru kandidature

na financirana mesta doktorandov) do selektivnega prvega letnika (Barcelona, Oxford), tja do vmesnih predstavitev, doktorskih delavnic (Pescara, Barcelona), obveznosti objav vsako leto (Oxford) ... Tudi mentorji se morajo ponekod posebej izobraževati (Oxford).

Vsebinska usmeritev in strukturiranost (> izobrazbeni profil)

Univerza v Gradcu ohranja odprtost raziskovanja. Univerza v Eindhovnu pa – nasprotno – kot vodilna v mreži posebej izpostavlja sistemsko podporo oblikovalskih odločitev. Pescara je znana po raziskovanju prometne infrastrukture. Oxford opredeljuje več prednostnih tem. Milanska politehnika ponuja široke okvire:

- arhitekturna kompozicija (združuje štiri področja: arhitekturno in urbano kompozicijo, tehniko gradnje, urbanizem in zgodovino arhitekture),
- arhitektura, urbanistično oblikovanje, stanovanjska prenova in krajina,
- oblikovanje interierjev,
- ohranjanje arhitekturne dediščine,
- tehnologija in oblikovanje za okoljsko kakovost gradnje v urbanem okolju,
- urbanistično in arhitekturno oblikovanje,
- urbanistični projekti in politike,
- urbanistično, regionalno in okoljsko planiranje.

Barcelona svojo paletu uvršča na področji arhitekture in urbanizma:

- analiza arhitekturnih konstrukcij,
- arhitekturna gradnja in prenova,
- arhitekturno oblikovanje,
- raziskovanje okolja in energije v arhitekturi,
- teorija in zgodovina arhitekture,
- upravljanje v urbanizmu in zakonodaja,
- urbanizem,
- vizualne komunikacije v arhitekturi in oblikovanju (novo: 2006/2007).

V soorganizaciji univerz v Barceloni, Pescari (in več drugih) je razvit program z naslovom "Kakovost oblikovanja". V splošnem okviru tako vsaka univerza lahko izpostavi svojo posebnost (Pescara npr. infrastrukturo).

Način financiranja

Vse navedene univerze kombinirajo javna in zasebna sredstva financiranja. Način financiranja je povezan z vsebinsko usmeritvijo: javna sredstva omogočajo najvišjo stopnjo raziskovalne avtonomije, zasebna pa stimulirajo aplikativnost. Povezav z industrijo je v arhitekturi malo, morda k računalniškim ali gradbenim podjetjem, v kolikor niso preveč razdrobljena in ne zmorejo daljnoročnih razmislekov... Prevladujejo sredstva lokalnih in regionalnih skupnosti. Milanska politehnika ponuja doktorskim študentim finančno pomoč v obliki pedagoškega sodelovanja.

Organizacija in oblike študija

Najbolj "svobodni" program med izbranimi je nedvomno graški, ki za zdaj še vztraja v tradiciji ideje, da mora doktorand izkazati vso zrelost v oblikovanju svojega programa študija in izvajanju. Če te sposobnosti ne izkaže, pač ni vreden naziva ... Posledica je nizek delež zaključenih doktoratov glede na vpis v prvi letnik. Pravi nasprotji sta Oxford in Pescara s skrbno izdelanim sistemom organizacije. Zato se tudi graška univerza postopno ozira k delni višji stopnji organiziranosti prvega dela študija,

sorodno obstoječemu (!) ljubljanskemu sistemu. Kot posebna oblika študija se uveljavljajo doktorske delavnice (Pescara).

Motivi in možnosti sodelovanja

Sodelovanje univerz v doktorskih programih se odvija na več ravneh in v različnih stopnjah intenzivnosti: od sodelovanja v recenzenskih postopkih do izvajanja skupnih programov. Vsaka univerza išče ravnovesje med avtonomnostjo in povezanostjo v skladu z razumevanjem tega razmerja v izbranem kulturnem okolju.

Sodelovanje v recenzenskih postopkih je stalna praksa pri vseh navedenih univerzah. Podoba velja za somentorstvo. Oblikujejo se raziskovalne skupine na konkretnih nalogah, ki zagotavljajo ključni pogoj za razvoj mladih raziskovalcev. Obenem se razvijajo omrežja v različnih stopnjah specializacije. Vse izbrane univerze se vključujejo v takšna raziskovalna omrežja.

Ob skupnih raziskovalnih projektih se razvija tudi sodelovanje v izobraževalnem programu posameznih institucij. Z izmenjavo, kasneje z "uradno" ponudbo "tujih" ekspertov v "domači" ponudbi. Pogosta oblika sodelovanja je organizacija doktorskih delavnic, ki so lahko del študijskega programa posamezne institucije. Vzporedno z razvojem "lastne tradicije" (ne pa kot nadomestek!) se institucije odločijo za skupno izvajanje mednarodnega programa, pri čemer lahko vsaka podeljuje svoj naziv (Barcelona – Pescara, skupaj z drugimi univerzami). Podeljevanje skupnih nazivov je povezano s hkratno akreditacijo v različnih pogojih, kar ne prinaša nujno prednosti glede na vložena prizadevanja. Institucije si kljub vsemu želijo ohraniti svojo avtonomijo ... Kompromisna rešitev skupnih programov je ponudba naslova matične univerze s certifikatom omrežja, v katerega se ta vključuje (Eindhoven/CLUSTER), ki nakazuje skupno organizacijo programov.

Eden najmočnejših motivov sodelovanja je skupna vsebinska usmeritev (npr. potreba po primerjalni analizi konkretnih kulturnih okolij – Oxford v povezavi s francoskimi univerzami). Vprašanje pa je, ali takšna usmeritev "pokriva" vsa področja, potrebna za razvoj arhitekture v konkretnem kulturnem okolju, še posebej v primeru manjših institucij, ki so obenem nacionalnega pomena. Zato jo lahko razumemo predvsem kot dodano vrednost najširši paleti ponudbe, kot eno od gonil razvoja.

Paleta možnosti sodelovanja ni nujno odvisna od stopnje primerljivosti pogojev študija oz. raziskovanja... Tudi spoštovanje edinstvenosti sodelujočih je, ob upoštevanju minimalnih standardov skupnega soglasja, lahko dobra osnova povezovanja, tudi na področju arhitekture.

Viri in literatura

- A Framework for Qualifications on the European Higher Education Area. 2005.
<http://www.vtu.dk> (2006)
- Merila za akreditacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov.
<http://www.uni-lj.si/Studij/Dodiplomski/dokumenti.asp> (2006)
- Oxford Brookes University; Research degree types and entry requirements.
<http://www.brookes.ac.uk/postgraduate/research/types> (2006)
- Politecnico di Milano; Dottorato di Ricerca. <http://pcsiwa12.rett.polimi.it/~phdweb/> (2006)
- Technische universiteit Eindhoven; Obtaining a doctorate.
http://w3.tue.nl/en/services/csc/study_information/after_your_masters_degree/obtaining_a_doctorate/ (2006)
- UPC; Unidad de Gestión de Tercer Ciclo; UPC Doctorate programmes (2006-2007). http://www.upc.edu/tercerciclo/doctorat/programes/index_perambit.php (2006)